

DE ZONEN VAN BRUCE LEE

Alex Boogers

De zonen van Bruce Lee

INSIDE

© 2020 Alex Boogers
Omslagbeeld: Hollandse Hoogte
Auteursfoto: Lenny Oosterwijk
Omslagontwerp: Luidmouth, Utrecht
Binnenwerk: Crius Group, Hulshout

ISBN 978 90 488 4631 3
ISBN 978 90 488 4632 0 (e-book)
NUR 489

www.overamstel.com

OVERAMSTEL

uitgevers

Inside is een imprint van Overamstel uitgevers bv

De auteur ontving voor dit boek een reisbeurs van het Nederlands
Letterenfonds.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd
en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op
welke wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

The Laughing Heart

*your life is your life.
don't let it be clubbed into dank
submission.
be on the watch.
there are ways out.
there is light somewhere.
it may not be much light but
it beats the
darkness.
be on the watch.
the gods will offer you
chances.
know them, take them.
you can't beat death but
you can beat death
in life,
sometimes.
and the more often you
learn to do it,
the more light there will
be.
your life is your life.
know it while you have
it.
you are marvelous
the gods wait to delight
in
you.*

Charles Bukowski

A boxer, like a writer, must stand alone.

A.J. Liebling

Jongen,

Op de avond dat ik had besloten om Bruce Lee te imiteren, belandde ik in het ziekenhuis met een hersenschudding en elf hechtingen in mijn hoofd. Het gebeurde tijdens een schoolfeest.

Ik was dertien en wilde Raymond, de populaire jongen die een paar vervelende opmerkingen had gemaakt tegen het meisje dat ik leuk vond, de schrik op het lijf jagen door dezelfde vliegende trap te maken als Bruce Lee aan het slot van de film *Fist of Fury*. Ik was natuurlijk niet van plan Raymond echt te raken. Het was show, een demonstratie van mijn grote vechttalent. Hij zou onder de indruk zijn van mijn kunsten en het meisje voorgoed met rust laten. Dat was het idee.

Ik verliet de door discolampen verlichte klas waar de meisjes met fluorescerende wollen truien, spijkerrokjes en getoupeerd haar tegenover elkaar stonden te dansen. De jongens probeerden er cool uit te zien en stonden langs de kant met een plastic bekertje in hun hand en keken vanonder de haarlok voor hun ogen toe. Ik zag Raymond aan het einde van de lange gang staan met een groepje jongens. Ik nam een aanloop en toen ik opsprong om de trap uit te voeren bracht ik een katachtige gil voort. Hij keek op en nog voordat dat ik bij hem in de buurt kwam knalde ik met mijn hoofd tegen de bovenkant van de deurpost in de hal en viel ik als een zak aardappelen op de grond. Ik keek naar hem. Hij zag lijkkbleek, slikte een paar keer, en wees met een bibberende wijsvinger naar me.

‘Je gezicht, je bloedt!’

Ik voelde aan mijn schedel, voelde een zachte pulp en werd duizelig en misselijk. Ik keek naar het bloed aan mijn vingers, naar de rode vlekken op mijn nieuwe crèmekleurige trui, naar de bloed-

spatten op de grond. Ik was een kalfje dat zojuist ter wereld was gekomen, nog nat van de bloedblubber, en niet in staat om meteen op te staan.

Een van de jongens uit het groepje rende naar het klaslokaal en kwam terug met mevrouw Van Dijk, die van schrik haar plastic bekertje liet vallen toen ze me zag.

‘O, God!’ riep ze. ‘O, God!’

‘Hij kwam helemaal daar vandaan gerend,’ zei een andere jongen, en wees naar het einde van de lange gang, ‘en toen sprong hij keihard tegen de bovenkant van die deurpost aan. Maar echt keihard, hè!’

Mevrouw Van Dijk hurkte bij me neer.

‘God, jongen! Waarom heb je dat nu gedaan? We moeten naar het ziekenhuis. Kunnen jullie je ouders bellen en vragen of ze jullie kunnen ophalen? Gebruik de telefoon in de docentenkamer maar. Schiet op! De klassenavond is afgelopen. Wil iemand dat tegen de klas zeggen? Hoe kom je nu toch zo, Alex?’

Er kwamen steeds meer leerlingen om ons heen staan. Sommige meisjes sloegen verschrikt een hand voor hun mond. Het meisje waar het allemaal om was begonnen keek mij bezorgd aan. Ik ontweek haar blik uit schaamte en werd steeds duizeliger.

‘Die gek denkt zeker dat hij Karate Kid is,’ hoorde ik een van de vrienden van Raymond zeggen. Mevrouw Van Dijk probeerde mij overeind te helpen.

‘Gaat het nog?’ vroeg ze toen ze mij bij mijn bovenarmen vastpakte.

Ik knikte, maar mijn benen werden week en ik verstevigde mijn grip op haar arm. Een vader van een van de meisjes kwam binnen en bood aan om op de klas te letten zodat mevrouw Van Dijk met mij naar het ziekenhuis kon. Hij ondersteunde me naar haar auto, een gele eend, Citroën 2cv.

‘Blijven praten,’ zei mevrouw Van Dijk, maar ik wist niets te zeggen. Onderweg naar het ziekenhuis zei ze steeds: ‘Ben je er nog? Blijven praten, hè? Wat heb je nu toch gedaan?’

In het ziekenhuis brachten ze me naar de Spoedeisende Hulp. Een dikke man zat met een theedoek om zijn arm gebonden in de wachtkamer. Zijn harige buik kwam onder zijn t-shirt vandaan. Hij leek in slaap te dommelen, maar toen hij me zag knikte hij me toe.

‘Het ziet er niet fraai uit,’ zei hij en keek naar zijn hand, ‘maar bloed maakt het vaak erger dan het is, hè. Ik moet wachten op mijn collega, die komt mijn vingertop brengen.’

Ik werd naar binnen geroepen. Mevrouw Van Dijk nam me bij de hand en zei: ‘Ik ben niet zijn moeder, hoor. Ik ben zijn docente Handvaardigheid. We hadden een feestje op school.’

‘Een wild feestje als ik het zo bekijk,’ zei de man met de witte jas, die zich voorstelde als Jasper-de-coassistent. Hij stak zijn handen in de zakken van zijn witte jas en keek me onderzoekend aan.

‘Het was een gezellige avond,’ zei mevrouw Van Dijk, ‘en toen sprong deze wildebras uit enthousiasme tegen een deurpost in de hal.’

De coassistent bekeek de wond en maakte hem schoon.

‘Kan een beetje prikken!’

Ik zat op een verrijdbaar bed, keek naar het metalen, steriele bakje naast me en zag dat hij er bebloede plukken haar en wat donkerrode klontjes in liet vallen.

‘Ken je die film *First Blood* met Sylvester Stallone? vroeg hij terwijl hij haastig wat laden opendeed en een paar gazen pakte.

Ik probeerde te knikken, maar de verpleegkundige hield mijn hoofd goed vast.

‘Ja? Dan kun je je vast die scène herinneren waarin John J. Rambo zijn eigen arm hecht in het bos? Weet je dat nog? Zo gaan we nu ook het gat in je hoofd hechten. Dan heb je een beetje een idee.’ Hij grijnsde. ‘Geen zorgen,’ zei hij, ‘de verdoving is al gegeven, dus je voelt er niets van.’

Mevrouw Van Dijk keek over de schouder van de coassistent mee. Ik hoorde haar stem heel dichtbij. ‘Jeetje,’ zei ze steeds. ‘Wat verschrikkelijk allemaal! Jeetje!’

‘Zal ik u even naar de gang begeleiden,’ zei de verpleegkundige. ‘Misschien kunt u zijn ouders op de hoogte brengen?’

‘*Wat?* O, ja, God, ja, natuurlijk! Ik ben vlakbij, Alex.’ Ze wuifde bezorgd achterom en verliet de behandelkamer.

Uiteindelijk had ik elf hechtingen in mijn hoofd. Mevrouw Van Dijk bracht me naar huis en toen je oma mij zag begon ze te schelden, want oma, zoals je weet, kan zich nu eenmaal niet beheersen. Daarna verontschuldigde ze zich bij mevrouw Van Dijk, maar die zei dat ze het heel goed kon begrijpen.

‘U bent natuurlijk geschrokken.’

‘Hij is voor het ongeluk geboren,’ zei je oma.

Mevrouw Van Dijk lachte even en zei toen dat ik van de dokter rust moest houden en dat je oma mij om de twee uur moest wekken om te controleren of ik nog aanspreekbaar was.

‘Ook dat nog,’ zei ze.

Het was de laatste keer dat ik Bruce Lee probeerde te imiteren, jongen, maar het zou niet de laatste hersenschudding zijn. Het was overigens ook niet mijn eerste, maar daar kom ik later nog op terug.

Je hebt me, op verschillende momenten, gevraagd naar mijn achtergrond als vechter, en als de gelegenheid zich voordeed wanneer we samen ergens een broodje aten, heb ik je er fragmentarisch over verteld. Jij doet volgend schooljaar, op je zeventiende, vwo-eindexamen en je hoopt naar de kunstacademie te kunnen gaan. Ik kan niet in woorden uitdrukken wat zulke gezamenlijke middagen in een broodjeszaak voor me betekenen. Hoe we over onze dromen praten, over je toekomst, over kunst, over literatuur, over *mijn* literatuur, en over vechtkunst. Ik heb je natuurlijk op zulke momenten over Bruce Lee verteld, hoe invloedrijk hij als vechtkunstenaar was, en hoeveel hij voor me betekent. Maar ik heb je nooit precies verteld hoe dat zo is gekomen, welke rol hij inneemt in mijn leven, en hoe hij daarmee ook een rol in jouw leven speelt. Het wordt tijd dat ik je vertel wie hij echt is. Deze brief gaat over Bruce Lee, en over jou en mij.

Kort na je geboorte zei de kraamverzorgster, een lieve dame die me aan een non deed denken: 'Ik zie het al, deze is *wakker!*' Ik had geen idee wat ze bedoelde, want je bent ons enige kind, en voor je moeder en mij waren het vooral uitputtende dagen, dus hoewel ik haar opdrachten en adviezen probeerde te onthouden ging veel aan mij voorbij, al ben ik die ene opmerking nooit vergeten. Misschien wel omdat je in de weken en maanden daarna inderdaad vaak wakker lag. Je keek dan naar boven, alsof je een wereld zag, een universum, die voor gewone stervelingen verborgen bleef. Later, ik vermoed dat je een jaar of twee was, sloop ik een keer naar je kamertje om te kijken of je al sliep en toen zag ik voor het eerst hoe je op je rug lag en met je wijsvinger aan het luchttekenen was. Ik fluisterde naar je moeder dat ze moest komen en toen hebben we een tijdlang naar je gekeken. Je was *wakker*. Het tekenen bleef, 's avonds in je bedje in de lucht, maar ook op papier, en eigenlijk ben je er nooit mee gestopt.

Die wakkere geest van je heb ik altijd bewonderd.

De kraamverzorgster had je in haar armen en zei tegen je: 'Zie je dat? Je vader is weer in de buurt. Als je in de toekomst iets voor elkaar wil krijgen, ventje, vraag het dan maar aan hem, want hij kan vast geen weerstand bieden.'

Ze had gelijk.

Voor jou is het beeld van een vader die 's avonds vechters traint en lesgeeft de gewoonste zaak van de wereld. Je groeit op in een eigenaardig ritme waarin je vader 's avonds naar een gym gaat waar voor de leek uitbarstingen van geweld plaatsvinden. Ik overdrijf niet eens. Lang had de 'karatetrap' buiten de sportschool een negatieve connotatie. De voetballer die op het veld 'een karatetrap' uitdeelt krijgt rood. Dat is natuurlijk terecht, maar zelden voldoet zo'n wilde trap aan de technische uitvoering zoals die wordt geleerd in een dojo. De term 'karatetrap' wordt gebruikt om de gewelddadigheid ervan aan te geven. Het opzettelijk toebrengen van fysiek letsel.

Ik geloof niet dat de karateka's er ongelukkig mee waren dat

het slechte imago ergens in de jaren tachtig door de kickboksport werd overgenomen. Vanaf dat moment waren het kickbokstrappen die werden uitgedeeld als sporters in andere disciplines buiten hun boekje gingen. Gewelddadige criminelen die een blauwe maandag aan kickboksen hadden gedaan werden betiteld als een bende kickboksers, zelfs als geen enkel bendelid ooit actief aan een wedstrijd had deelgenomen.

Als kleine jongen zag je hoe ik steeds met mijn sporttas verdween en als ik terugkwam lag jij allang te slapen. Ik vroeg dan aan je moeder of je misschien had gehuild of lastig was geweest.

‘Valt wel mee,’ zei je moeder elke keer. ‘Hij heeft nog getekend en wilde z’n tekeningen aan jou laten zien. Ze liggen op z’n tafeltje.’ Op het houten tafeltje in de woonkamer van onze flat zag ik elke week wel een stapeltje tekeningen liggen. ‘Kijk, papa!’ stond op een vel geschreven, als een aankondiging van een portfolio dat je speciaal voor mij had gemaakt.

Vaak zag je hoe ik thuis wedstrijd filmpjes bestudeerde van kickboksers die op een aankomend kickboksgala tegen jongens moesten vechten van de gym waar ik les gaf. Als trainer was het mijn taak om te weten wat mijn leerlingen te wachten stond. Als ik mijn best deed om de sterke punten en de zwakke plekken in de stijl van hun tegenstanders te bestuderen kon ik het gevaar al voor het gevecht zien aankomen. De gezondheid van de jonge vechters zag ik als mijn verantwoordelijkheid. Het gevecht moest ik proberen te ‘lezen’ lang voordat het daadwerkelijke gevecht plaatsvond.

Zelf begon ik als achtjarige met Taekwon-Do, de Koreaanse variant van karate waarbij vooral de beentechnieken het verschil uitmaken, en het was Frans, mijn introverte taekwondomeester, die tegen mij zei toen ik net zo oud was als jij nu: ‘Ook als je niet kunt trainen vanwege een blessure, Alex, dan kom je naar de sportschool om te kijken. Wie kijkt, léért!’ Hij bood mij op een bescheiden maar strenge manier een structuur die ik bij je oma ontbeerde en waar ik mij op school tegen verzette, omdat de regels daar vooral bedoeld

leken om mij níet te zien. Ik moest op school voldoen. Meedraaien. Opvolgen. Geen lawaai maken. Ik mocht niet het kiezelsteentje in de schoen zijn of de ribbel in het tafelkleed.

De meeste docenten moesten me niet, merkte ik. Ik keek en léérde. Ik hoorde niet bij ‘de stijgers’. En ik had geen donkere huidskleur, zodat de docenten niet eens moeite deden om hun vermoede blikken te verhullen. Deze observaties konden, dacht ik eerst, mijn inbeelding zijn. Iedereen weet hoe streng meneer Groeneveld kon zijn of hoe hysterisch mevrouw Van Dijk werd als we niet luisterden, om nog maar te zwijgen over het eigenaardige karakter van meneer Barendregt, die je vanachter zijn bureau minutenlang kon aanstaren terwijl hij aan zijn pijp zoog en kleine wolkjes uitblies. Niets van dit alles had te maken met mij, maakte ik mijzelf een tijdlang wijs. Die docenten waren ‘gewoon zo’. Maar de stilzwijgende afspraak tussen mij en verschillende docenten bleef dat we elkaar niet moesten.

De blanke arbeidersklasse waaruit ik kom voelde zich in de jaren tachtig verwaarloosd en vergeten, jongen. We werden op één hoop gegooid met buitenlanders die als gelukszoekers werden gezien, de gastarbeiders die elke dag ploeterden en uiteindelijk kozen voor gezinshereniging, de Surinamers die na het koloniale bewind massaal naar Nederland kwamen; samen werden we in wijken weggestopt waar niemand wilde wonen, in buurten waar de politie op een bepaald punt niet langer surveilleerde, in straten waar problemen vooral onderling werden ‘opgelost’. Slechts een paar honderd meter van ons vandaan woonde de overwegend blanke middenklasse, met andere verwachtingen, passend bij de opgeruimde, overzichtelijke, groene doorzonwijken waarin zij leefde, en die zich waarschijnlijk niets kon voorstellen bij mijn wereld van mijn familie en die van mijn gekleurde vrienden.

Je opa Leo las vaak in de krant dat het beter ging met ons land en dan schudde hij zijn hoofd en begon hij weer te schelden. De meningen in de kranten die hij las konden, volgens hem, niet anders worden uitgelegd als een overtuiging, als een ideologie waarin de ar-

beider voor de gek wordt gehouden. Het waren ‘de rechtse graaiers’ en ‘het linkse gajes’ die verantwoordelijk waren voor de puinhoop. ‘Ze schuiven ons aan de kant als oud vuil.’ Hij wees soms naar de tv en brulde tegen niemand in het bijzonder: ‘Allemaal tuig van de richel!’

Je opa Leo werkte in een fabriek met gastarbeiders en later als monteur en chauffeur van kranen en vrachtwagens in de Spaanse Polder in Rotterdam. Hij wilde niets te maken hebben met de middenklasse en de elite. Hij vond het dan ook geen prestatie toen ik zei dat ik niet naar de lts wilde, maar naar het voortgezet onderwijs.

‘Wat kun je daar in godsnaam mee? Werklozen zijn er al genoeg.’

Daar had ik nog niet over nagedacht. Ik was gewoon niet technisch, ook al stuurde juffrouw Christa op de basisschool aan op een technische opleiding.

‘Jongens als jij hebben het veel meer naar hun zin op de lts, Alex.’

Soms, op verjaardagen, als mijn ooms te veel hadden gedronken en mijn tantes elk onderwerp aangrepen om hun hoge, hysterische lach te laten klinken, werd ik het mikpunt van hun spot, aangemoedigd door opa Leo, die dan zei: ‘Hebben jullie het al gehoord, Alex gaat studeren. Hij wil vast dokter worden.’

Tante Wil tikte me dan aan en zei: ‘Luister, jongen, je bent veel, maar zeker geen dokter, knoop dat nou maar in je oren.’

‘Laat die jongen, Wil,’ zei je oma. Maar dan begonnen mijn ooms zich ermee te bemoeien.

‘Te lui om te werken, zeker?’ zei oom Piet, en je opa Leo fronste dan zijn wenkbrauwen, alsof zijn zwager de vinger op de zere plek had gelegd. Ik hield me vervolgens zo stil mogelijk in de hoop dat hun spot vanzelf zou ophouden. Maar eerst moest ik het uitzitten. De onsamenhangende monologen van mijn oom Piet, de litanieën van mijn tantes, die medelijden hadden met mijn moeder, omdat ze opgezadeld zat met zo’n kind, of die prompt beweerden dat mijn afwijkende gedrag door haar kwam: ze verwende mij te veel. Daardoor had ik zulke gekke gedachten gekregen. Ze maakte een

'kweetje' van me, een mietje dat geen eelt op z'n ziel had, zeiden ze. Elke week werd ik door een oom of een tante wel uitgemaakt voor een werkeloze, een lui varken, een dwaas, of een raar ventje, ook al kon ik na de brugklas naar de havo. Ik zou nooit de dokter, nooit de advocaat, nooit een Belangrijke Meneer worden. Ik kon dat soort waanideeën maar beter uit mijn hoofd zetten. Ik wist nooit goed wat ik erop moest zeggen, want ik koesterde zulke dromen niet, maar ook dat zei ik maar niet. Ik wist dat ze dan zouden willen weten wat ik later dacht te worden, en daar durfde ik mij niet over uit te laten.

Ik heb nooit echt nagedacht over *wat* ik wilde worden. Ik wist *wie* ik wilde worden toen ik Bruce Lee zag. Ik wilde worden zoals hij. Natuurlijk imiteerde ik hem, maar het ging me niet alleen om wie hij was, maar ook om wat hij deed. Hij kon vechten en pikte van niemand iets. Hij *geloofde* in wat hij deed, en hij liet zich niet van de wijs brengen. Ik wist dat ik het op zo'n manier moest aanpakken, maar ik wist ook dat ik het daar met niemand over kon hebben, en al helemaal niet met mijn familie.

Er was geen kwade opzet in het spel. Misschien wilden je oma, je opa Leo, en mijn ooms en tantes mij op hun idiote manier behoeven voor teleurstellingen in het leven. Het was vooral angst, denk ik. Angst voor 'de buitenwereld', die weinig goeds in de zin had en die we vooral moesten wantrouwen. Niet de elite, maar de arbeidersklasse zelf probeerde mij op mijn plek te houden. Het gezegde dat een dubbeltje nooit een kwartje zal worden, werd het hardst gebezigd door mijn eigen nest.

Dat maakte de sportschool voor mij tot zo'n bijzonder universum. Ik werd als leerling aangenomen. Wie de sportschool binnenkwam had geen achtergrond of geschiedenis meer. Het witte pak was een uniform, en het woord zegt het al: we zagen er in de zaal allemaal hetzelfde uit, je milieu deed er niet meer toe. De zaal of, in het Koreaans, dojang, was de plek waar ik wilde zijn. Buiten de sportschool mocht ik geen enkele droom koesteren, binnen de muren van de sportschool leek niets onmogelijk.

In Nederland was het aanbod van vechtsporten in de jaren zeventig nog gering. Je had boksen, judo en karate en met enig geluk zat er zo'n budoschool als de onze bij je in de buurt, waar je Taekwon-Do kon volgen. De eerste kickboksscholen waren er weliswaar ook al, maar alleen in Amsterdam, en die stad was voor mij een andere wereld, ver van het Naamloze Gat Vlaardingen. Je moet weten dat vechtsport toen nog amper op tv werd uitgezonden. Alleen heel soms een bokspartij: Alex Blanchard tegen Rudi Koopmans, en Ali natuurlijk. Je oma en opa Leo waren toen nog getrouwd en je opa haalde me als kleine jongen uit bed wanneer Ali 's nachts op tv werd uitgezonden: *'Aal, Ali op tv!*

Niet veel later zat hij onderuitgezakt op de bank te slapen en keek ik in kleermakerszit op de grond voor de tv naar de majestueuze Muhammad Ali. Ik hield van boksen en was sinds de sportschool helemaal gek van Aziatische vechtkunsten. Het boksen – *The noble art of self-defence* – vond plaats in de ring en was een echte sport, terwijl het bij de Aziatische vechtkunsten meer draaide om de kunst, de vormen, de technieken en je persoonlijke ontwikkeling. Die wedstrijden bestonden doorgaans uit licht contact en vonden plaats op de mat, zonder ring.

De eerste grote kickbokstrainers in Nederland waren Jan Plas, Thom Harinck en Johan Vos. Voor mij, als jongetje van acht, waren het namen die ik weleens in een obscuur vechtsportblaadje had zien staan dat op de sportschool lag.

De pioniersgeest van deze jonge Nederlandse avonturiers, ontdekte ik later, had sommigen van hen naar Japan gebracht, ze hadden gehoord dat daar wedstrijden werden gehouden in een soort tussenvorm van karate en boksen, en daar ging het er harder en feller aan toe. Dat maakte nieuwsgierig. Zelf hadden deze pioniers zich al toegelegd op verschillende karatestijlen, waaronder Kyokushin en Taekwon-Do. Een enkeling had ook nog even gebokst, en dat was al tamelijk revolutionair, want wie zich toelegde op een oosterse vechtkunst zocht zelden een boksschool op. Je had de vechtkunst op

de mat en je had de ringsport, en in de ring draaide het vooral om boksen. Daartussen bestond in het Westen tot de jaren zestig niets.

Bruce Lee moest toen nog ten tonele verschijnen.

De kickboksport, waar ik mij later op zou toeleggen, is ontstaan uit de vindingrijkheid van de Japanners. Met hun competitieve natuur wilden ze karate niet alleen als vorm beoefenen, maar ook toetsen in een gevecht dat de realiteit zo dicht mogelijk benaderde. Ik begreep die honger, want ook bij Taekwon-Do bestonden de wedstrijden uit een semicontactsysteem. Je stond tegenover je tegenstander, en je mocht hem dan op halve kracht raken. Wie een te harde trap of stoot uitdeelde werd gediskwalificeerd. Daar ging het voor mij soms mis, en dat was frustrerend. Niet de beste vechter won, maar degene die de meeste puntjes wist te scoren.

De evolutie van de verschillende budosporten naar een ringsport is belangrijk om te kennen, jongen, want het zegt veel over waar de vechtsport nu staat, en welke plaats Bruce Lee binnen die geschiedenis inneemt.

De Japanners kozen ervoor, tijdens een sportieve uitwisseling, om de ring in te stappen met Thaise vechters, die gespecialiseerd waren in het Thaiboksen ofwel Muay Thai, zoals hun traditionele volkssport officieel heet. Een dynamische vechtvorm die niet valt te vergelijken met de bestaande karatestijlen. Deze Thaise ringsport, die de kunst van de acht ledematen wordt genoemd, waarbij niet alleen de handen en de voeten als wapens kunnen worden gebruikt, maar ook de knieën en de ellebogen, was compleet nieuw voor de Japanners. Daarnaast waren de Thaise vechters meesters in het clinchen, een techniek waarbij de vechters elkaar omarmen, het hoofd naar beneden proberen te brengen om een knie tegen het lichaam of hoofd te plaatsen, of ze proberen elkaar onderuit te halen met een worp of een beenveeg. De Japanners, volledig onder de indruk van deze stijl, adopteerden die technieken en pasten ze toe op hun eigen karatestijl.

In Amerika was in die tijd een vergelijkbare ontwikkeling aan

de gang, want ook daar groeide de behoefte aan een competitieve vechtvorm die minder te maken had met de zelfverdedigingskunst, maar des te meer met sport. Het 'full contact karate' zoals zij hun nieuwe sport noemden en waaruit vervolgens het Amerikaans kickboksen is ontstaan, leek in uitvoering nog veel op de oorspronkelijke traditionele karatestijlen, met als grootste aanpassing dat de deelnemers bokshandschoenen droegen, gekleed gingen in foeilelijke glimmende, lange broeken, en een schuimrubberen bescherming om de voeten, de zogenaamde 'safety kicks'.

Zowel in Japan als in de Verenigde Staten groeide het verlangen om vanuit de rigide stijl van zelfverdedigingskunsten een sport te creëren die iets meer vrijheid bood en waarin je al je vaardigheden kon toetsen. Volgens de traditionele meesters binnen de vechtkunsten was het wedstrijdelement juist bijzaak, een inferieure manier om jezelf te ontwikkelen. In de oorspronkelijke Aziatische zelfverdedigingskunst is er namelijk nooit sprake van een winnaar. Je kunt niet 'de beste' zijn. Het draait in de kunst niet om het ego. Je kunt relevant zijn, het zeggen of tonen zoals het nog nooit is gezegd of getoond, helderheid verschaffen in een troebele wereld, als eerste het licht ontsteken terwijl de rest nog in de duisternis loopt, maar je steekt nooit je handen in de lucht omdat je hebt gezegevierd. Je kunt aantonen hoe toegewijd je bent, en tot welk niveau je je hebt ontwikkeld, en daar past een zekere status bij, maar een winnaar ben je nooit.

In de traditionele zelfverdedigingskunst is het dan ook niet de bedoeling om een strijd aantrekkelijk te maken voor een publiek, laat staan om geld, roem en prijzen te vergaren. Een zelfverdedigingskunst is al duizenden jaren een manier van leven, een toewijding aan een discipline, een streven naar een harmonieus leven door inspanning, meditatie en het overwinnen van obstakels, die vooral worden opgeworpen door de beperkingen van het lichaam, en die kunnen worden opgelost door de geest.

Misschien zit je helemaal niet op deze historische schets te wach-

ten, jongen, dat kan. Maar besef dat elke vorm van kunst het resultaat is van de geschiedenis die ze heeft doorgemaakt. Het zou vreemd zijn om je hier niets over te vertellen, juist omdat jij zo in kunststromingen bent geïnteresseerd.

De oosterse vechtkunst is ontstaan ergens op de handelswegen tussen China en Mesopotamië waar monniken en handelsreizigers ervaringen met elkaar uitwisselden hoe ze om moesten gaan met rovers en overvallers. Overlevingstactieken in de eerste plaats, maar de monniken ontdekten dat je door deze fysieke inspanningen ook je geest kon trainen, en dat was voor de asceten minstens zo belangrijk. De oefeningen werden een onderdeel van hun dagelijkse handelingen.

Je kunt deze oorsprong nog herkennen aan het Japanse woordje 'do' dat veel zelfverdedigingskunsten in hun naam meedragen en dat duidt op 'weg', 'manier' of 'pad'. Wie een zelfverdedigingskunst beoefende of eigenlijk bestudeerde, deed dat zijn gehele leven. En de Chinese verzamelnaam 'Kung Fu' of 'Gung Fu' van waaruit alle vechstijlen zich hebben ontwikkeld, betekent 'oefening' en ook wel 'hoge vaardigheid'. Het is een taak die je niet even een dag naast je neer kunt leggen. Je kunt niet 'even' vechtkunstenaar zijn. Wie een vechtkunst beoefent herschept zijn bestaan en richt zijn leven ernaar in, en misschien is er dan ooit een moment waarop de beoefenaar kan zeggen: 'Ah, ik heb het begrepen, ik heb het gezien.'

In 1978 liep ik samen met Laynel, mijn beste vriendje, een sport-school binnen, omdat we het zat waren om te worden gepest. Hij was Surinaams, had een donkerbruine huid en hoog kroeshaar en ik had de witste huid in mijn straat en een blond bloempotkapsel. Wij waren Sjors en Sjimmie. Voor de andere Surinaamse jongens in de buurt was Laynel een 'Bounty', voor de blanke jongens een 'roetmop' en ik was omdat ik heulde met buitenlanders, een 'nikkervriendje'.

Toen we voor het eerst gingen kijken viel Laynel meteen het

bandensysteem op: wit betekende onkundig, een nieuweling, een beginner. Zwart betekende geoefend, ervaren, getraind, kundig. Daartussenin allerlei verschillende kleuren.

‘Zwart betekent hier iets,’ zei hij triomfantelijk.

De leraar sprak na de les met ons.

‘Jullie willen erop?’

‘We willen ons leren verdedigen,’ zei Laynel.

‘Leren vechten dus?’

Laynel knikte.

‘Dat is niet het enige wat je hier leert,’ zei de leraar die we gewoon Frans mochten noemen. ‘Er is meer.’

Daar was Laynel niet in geïnteresseerd. Hij wilde vooral van zich af leren slaan, maar dat zei hij natuurlijk niet. We keken toe hoe de jongens na de training nog steeds allerlei trappen aan het oefenen waren. De gevorderde jongens met hun ongelooflijke capriolen en gillen leken op superhelden in opleiding.

‘Laten we kijken hoe het uitpakt,’ zei Frans. We mochten diezelfde week beginnen. Ik kan mij verder geen bijzondere gebeurtenis uit 1978 herinneren. Ik weet niet welke muziek in de Top 40 stond, wat er in de wereld speelde en waar we ons tijdens de lessen op school druk over maakten. Ik weet nog wel dat er in de buurt een race gaande was wie het snelst zijn voetbalboek vol had met de hoofden van de spelers van de landenteams die meededen aan het wereldkampioenschap voetbal, maar voor mij was de belangrijkste gebeurtenis dat Laynel en ik hadden besloten om voor onszelf op te komen. We pikten het niet langer. De pesterijen en het getreiter. Ik wist toen nog niet dat ik mijzelf zou overgeven aan een kunst die de rest van mijn leven in beslag zou nemen.

De wekelijkse trainingen werden voor mij, zoals oosterse meesters dat graag duiden, een weg, een levensstijl, een ‘do’, volgens de Japaners. De samoerai noemen het: ‘bushido’, de weg van de krijger. Zo dachten Laynel en ik er toen natuurlijk nog niet over. We wilden een keer zonder kleerscheuren thuiskomen, dat was alles. Je mocht ons

niet meer aanraken zonder dat het gevolgen had. Punt. Ik wist toen nog niet dat de beslissing om mijn beste vriend terzijde te staan en met hem mee te gaan naar een sportschool voorgoed mijn leven zou veranderen, noch dat een Chinese Amerikaan die ik nooit zou ontmoeten uiteindelijk mijn belangrijkste gids zou worden op die weg.

Ik schrijf je deze brief omdat je mij vroeg of je met me mee kon naar de Verenigde Staten. Op deze reis hoop ik een spoor van Bruce Lee te vinden tijdens zijn jaren aan de westkust. Je leunt nu naast me tegen het raampje van het vliegtuig, staart naar het felle licht en luistert op je koptelefoon naar muziek terwijl we inmiddels alweer een paar uur onderweg zijn naar Seattle.

Aan een tafeltje bij ons favoriete lunchcafé *Guliano* in Rotterdam viel de beslissing voor deze trip. Bruce Lee was te lang een vaste terugkerende anekdote geweest, een posterfiguur, een verhaal in de kantlijnen dat ik weleens vertelde aan geïnteresseerden, waardoor hij het etiket opgeplakt kreeg van ‘jeugdheld’, en waarmee ik hem tekortdeed. Ik kreeg van mijn omgeving vaak van die minzame glimlachjes als ik over hem vertelde. Veel mensen associëren hem met goedkope kungfu-pulp uit de jaren zeventig, en de meeste leeftijdgenoten hebben als kind interesse in voetbal gehad, niet in kungfu. Zij droomden over Johan Crujff of Willem van Hanegem en later over Marco van Basten, niet over een gillende Chinees.

Ik wilde je al over hem vertellen toen je eenmaal geboren was, jongen. Ik heb zo vaak over hem willen vertellen, zoals je aan je kind wilt vertellen over de grootvader die hij nooit echt zal leren kennen, behalve dan door de verhalen die jij doorgeeft. Dichter bij levenslessen en een geschiedenis die van vaders op zonen overgaan kom ik niet.

Ik sprak pas met je over Bruce Lee toen je een jaar of vijf was. Je kreeg interesse in hem toen ik met enige regelmaat een documentaire van hem keek en je voerde met beelden van zijn vechtballet. Je keek ademloos toe. Je zag hem de wurgstokjes ronddraaien en je

hoorde hem gillen terwijl hij die stokken alle kanten op zwiepte en zijn vijanden te lijf ging. Toen je later met je oma op de kermis in Rotterdam was en je na het ballen gooien een prijsje mocht uitzoeken, kwam je met een paar schuimrubberen stokjes thuis en draaide je er wild mee in het rond. Ik legde je uit dat ze ‘nunchaku’s’ heetten, en jij maakte ervan: ‘noensjakkoes!’ Het was dezelfde periode waarin ik een paar keer in de week video’s bestudeerde van aankomende tegenstanders van de kickboksers die ik trainde op de sportschool. Het geluid en de beelden trokken je aandacht weg van wat je op dat moment aan het doen was. Je zag de ring, hoorde het gejoel van het publiek en de opzweepende muziek die de vechters naar de ring begeleidde.

‘Wat is dat, papa?’

Naast de drang om te tekenen wilde je nu ook leren vechten, net als de jongens in de filmpjes, net als Bruce Lee. Je imiteerde zelfs zijn gil, zijn woeste strijdkreet: ‘*Wataa!*’ Ik wist zeker dat je huilend de zaal uit zou lopen als ik je op een dag mee zou nemen naar de sportschool, want je had geen aanleiding, geen echte prikkel om aan vechtsport te doen. Je werd niet gepest. Je hoefde voor niemand te bewijzen hoe stoer je was. Je hoefde niet te schreeuwen en te slaan om gezien te worden.

Ik had het mis.

Je wilde leren vechten, simpelweg omdat je ermee bent opgegroeid, omdat vechtkunst vertrouwd voor je was. Je zag de kickboksputten die in ons huis rondslingerden, je zag de beelden van vechters op video en tv, je leek betoverd door Bruce Lee, en al die vonkjes prikkelden je, elke dag weer. Je was dan ook vanaf de eerste les verliefd op de sport. Je hield van het competitieve element. Soms was je in tranen als een iets oudere jongen je een te harde stoot had gegeven, maar dan veegde je ze snel weg, en ging je weer door. Je maakte kickboksen tot *jouw* sport, op jouw manier, en dat bewonderde ik in je. Het werd de tweede sport waar je geen genoeg van kreeg, naast het voetballen dat je een jaar eerder al was gaan doen.

In het begin stond ik elke zondag langs de lijn en ik zag hoe je over het veld rende, de bal veroverde, je teamgenootjes in stelling bracht en volledig opging in het spel. Het was een genot om naar je te kijken. Ik denk dat ik dat te weinig tegen je heb gezegd. Misschien heb ik het nooit tegen je gezegd.

Je bent nooit onverschillig geweest, jongen. De bezieling waarmee je in het veld stond voedde mijn dromen voor jouw toekomst. Wie met zoveel vuur vecht voor de bal en tot de laatste minuut knokt voor de overwinning, zal in het leven niet bij de pakken gaan neerzitten als het even tegenzit. Ik moedigde je team aan zoals vaders dat doen. Ik noemde jou en sommige andere spelertjes een 'bliksemschicht' en elk schot was natuurlijk een 'prachtpegel' of een 'wereldschot'. Ik scandeerde je naam en die van je teamgenootjes. Andere ouders moesten soms om me lachen, en toen ik eens achteraf aan je vroeg of je last had van mijn aanmoedigingen, omdat ik niet wilde dat je je voor mij zou schamen, zei je: 'Ik hoor je niet eens, pap.'

Toen je zestien was besloot je dat je je alleen nog maar wilde richten op vechtsport. Merkwaardig genoeg, als de niet-voetballer die ik ben, die het altijd als straf zag wanneer opa Leo de zenders langsging voor een voetbalwedstrijd, kostte het mij moeite dat je het voetbal eraan gaf. Je was er zo bedreven in, jongen. Ik was er nooit van uitgegaan dat je een groot voetballer zou worden, want ondanks je grote liefde voor de bal had je het daar nooit over. Maar je *beleefde* de sport, en het was juist die beleving waar ik als vader van genoot.

Je zei: 'We kunnen dit jaar kampioen worden met ons team, en dan stop ik ermee en richt ik me alleen nog op vechtsport.'

Ik slikte mijn teleurstelling weg omdat ik wist dat je je beslissingen niet licht nam, en er ook niet van afweek als je ze eenmaal had genomen.

Drie beelden drongen zich aan me op bij die mededeling: jij als tweejarige die met dikke, papperige beentjes achter een strandbal aan rent, met zo veel fanatisme dat iedereen die je zag rennen zei:

‘Dat wordt een voetballertje.’ En die gedrevenheid bleef, want op een dag kwam je thuis van school en zei dat je met vier jaar wél op voetbal kon: ‘Sjors bij mij in de klas zegt dat het kan!’ Je moeder en ik hadden geen idee. In mijn jeugd hield je opa Leo van Ajax én van Sparta. *Studio Sport* stond altijd op, en in zijn bestelbus luisterde hij op zondag altijd naar *Langs de Lijn*. Van Hanegem lulde, volgens je opa Leo, vooral uit zijn nek en Johan was een grootmeester en een profeet, maar mij zei het allemaal niets. Voetbal was het lawaai dat ik negeerde. Jij voedde mij er jaren later in op toen je de regels uitlegde als we op de bank zaten en naar het Nederlands Elftal keken, en jij vertelde welke speler bij welke club speelde.

Beeld twee: jij als dertienjarige onder de douche in de kleedkamer, een speler die na de rust niet met de selectie mee het veld op komt en ook niet als reserve op de bank zit. Je had jezelf inmiddels een weg omhoog gevochten tot de selectie, maar in de aanloop eraan toe had je een groeiaandoening gekregen. De arts had de ziekte van Sever geconstateerd, een pijnlijke blessure aan de hiel, die na een periode van drie maanden wel weer zou verdwijnen, maar je nu verhinderde om snelle sprints te maken of om er stevig in te gaan, zoals je gewend was te doen. Toch wilde je trainen. ‘Ik zit erbij, pap. Dan moet je wel blijven trainen.’ Toen een training een oefenwedstrijd werd tegen een andere club en je werd opgesteld, wilde je je trainer niet teleurstellen, ook al wist hij van je aandoening, omdat ik hem erover had geïnformeerd. Toch schold hij je de huid vol in de kleedkamer na de eerste helft en nam hij je na de rust niet meer mee het veld op.

Ik zocht naar je en toen ik je niet kon vinden vroeg ik aan de trainer waar je was, maar die wuifde mij weg, omdat de wedstrijd zijn aandacht vroeg. Ik liep naar de kleedkamer en daar zag ik je onder de douche staan, de stoom kwam van je pezige lijf, je keek naar de tegelvloer, en je had jezelf omarmd om de warmte van het water langer vast te houden.

‘Wat is er, jongen?’ vroeg ik.

Ik zag de tranen in je ogen die je niet wilde laten zien.

‘De trainer vond me slecht,’ zei je krampachtig. ‘Hij zei dat hij zich in mij had vergist en nu word ik weer teruggeplaatst.’

Ik was de wolf die zijn welp moest beschermen. Ik voelde de drang om de trainer een les te leren, op de manier zoals ik dat als tiener op straat had geleerd: terugslaan. Een andere keuze was er niet. Als je bukt en je maakt van jezelf een stoeptegels, dan word je door iedereen vertrapt en overlopen. Elke keer weer. Je móét terugvechten.

Ik nam je in mijn armen en je vroeg of ik juist niets wilde doen. ‘Niet nodig, pap,’ zei je. Je kent mijn drift en ik raakte ontroerd dat je mij wilde geruststellen. Jij was op dat moment de volwassene, niet ik. Je droogde je af en ging op het houten bankje zitten in je onderbroek en keek heel even naar de grond voordat je je sokken zocht en aantrok.

Ik vroeg mij af of de aanpak van de trainer paste bij een goede leermeester. Was het echt nodig geweest om een drietrapsraket af te vuren? Niet alleen een jeugdvoetballer van het veld te halen is een les. Ook de tirade in de kleedkamer ten overstaan van zijn teamgenootjes is een les. De beslissing om hem zelfs niet mee te nemen na de rust is opnieuw een les. Akkoord. Ik begreep de militaristische benadering. Het draaide natuurlijk om het credo: hier worden mannen gemaakt, geen watjes. Prima. Maar gold dat ook voor zijn eigen zoon, de keeper die weinig ballen tegenhield? Welke lessen kreeg hij?

Frans besteedde weinig aandacht aan mij. Hij negeerde mij en gaf juist meer aandacht aan de leerlingen die moeite hadden om een techniek onder de knie te krijgen. Maar wanneer ik gefrustreerd raakte doordat mijn inspanningen er zelden toe leken te doen, gaf hij mij op het juiste moment een kort knikje, waaruit ik opmaakte dat het goed was, of hij vroeg spontaan of ik hem wilde helpen met de kleintjes, die op woensdagmiddag les kregen. Ooit kreeg ik van hem een taekwondopak cadeau, omdat ik nog altijd in een geleend pak liep, dat van een jonge neef was geweest die een blauwe maan-

dag aan karate had gedaan en mij niet goed paste. ‘Hier,’ zei Frans. ‘Ik heb er een te veel. Misschien heb jij er iets aan.’ Hij moet hebben geweten hoe krap we het thuis hadden. En nu ineens had ik het pak van de meester. Ik droeg het alsof ik er speciale krachten van kreeg. Ik kreeg ook een tijdschrift over Bruce Lee van hem. ‘Vond ik nog tussen mijn vechtsportbladen,’ zei hij. ‘Ik doe er niets meer mee.’ Het was een fotoboekje, met weinig tekst. Het was bijzonder, want veel informatie over Bruce Lee was nog niet in print verkrijgbaar en ik ontdekte er een artikel in over de wijsheid van de legendarische vechtkunstenaar. Zijn spreuken werden meteen mijn lijfspreuken.

Frans leerde mij dat je nooit iemand achterlaat. Niemand blijft ongezien. Je duwt diegene naar voren. Kleine tikjes. Korte knikjes. Op het juiste moment.

‘Kom, we gaan troosteten bij McDonald’s,’ zei ik.

Later belde de trainer mij op om te vragen waar je was. ‘Bij mij,’ zei ik. Hij begon te schreeuwen dat niemand zomaar mag vertrekken en dat het team gezamenlijk de kleedkamer verlaat, na de wedstrijd.

‘Je hebt hem achtergelaten als een stuk vuil,’ zei ik.

‘Hoe ik het aanpak zijn jouw zaken niet.’

‘Je bent een zakkenwasser,’ zei ik. ‘Ik kan beter ophangen voordat ik iets zeg of doe waar ik spijt van krijg.’

‘O, ga je dreigen? Denk je nu echt dat ik bang –’

Ik hing op. Je keek naar me. Je had het gesprek meegeluisterd. Er viel weinig meer over te zeggen. Ik haalde mijn schouders op en we haalden onze hamburgers uit de wikkels en namen allebei een grote hap.

Je werd teruggeplaatst. Het selectieteam presteerde slecht. De trainer werd vervangen. Met een lager team haalde je bescheiden successen. Later werden jullie kampioen. Je hield ervan om met je vrienden te voetballen. Je kreeg complimenten voor je spel. Je koos definitief voor vechtsport.

Het derde beeld.

Je liefde voor de bal is vanaf het moment dat je kunt lopen in

speels gevecht geweest met je enthousiasme voor de bewegende beelden van Bruce Lee.

Je probeerde thuis regelmatig je papperige beentjes boven je hoofd te trappen en schreeuwde dan je strijdkreet. Soms schopte je jezelf per ongeluk onderuit en dan stond je meteen weer op en veegde je je broek schoon. Opnieuw! 'Kijk, papa!' Je werkte jezelf in het zweet en je moeder moest vaak vragen om het even iets rustiger aan te doen. Daarna kwamen de nunchaku's van de kermis en toen zwaaide je daarmee weer in het rond. Je liefde voor die sport begon niet alleen door de vechtfilmpjes van kickboksers die je mij zag bestuderen. Je fascinatie had niet alleen te maken met mijn pupil, Soumia, die bij ons kind aan huis was en op achttienjarige leeftijd de wereldtitel won en het sterkste meisje van de wereld werd in de gewichtsklasse tot 53 kilogram. Je was, op een veel jongere leeftijd dan ik, maar met evenveel overgave, betoverd door Bruce Lee.

En nu wilde je mee op reis.

We vliegen naar de westkust van de Verenigde Staten, omdat ik hoop daar een spoor van hem te vinden. Ik heb lang gearzeld of ik je mee zou nemen. Ik kan mij soms afzonderen, of de omgeving valt voor mij weg als ik mij op iets richt en dan heb ik alleen nog maar oog voor dat ene, wat dat ene op dat moment ook is. Ik zei tegen je dat ik niet altijd prettig gezelschap voor je zou zijn. Ondanks mijn aarzeling leek de reis jou vooral een groot avontuur. Niet omdat je nu nog steeds mijn liefde voor Bruce Lee deelt, in elk geval niet op dezelfde wijze, maar door de grote aantrekkingskracht die Amerika op je uitoefent. Je houdt van de hiphopcultuur, het modern expressionisme en de graffiti, en hoewel je als kleine jongen in het Van Gogh Museum op veilige afstand je vingertje liet meebewegen in de dik opgezette, driftige penseelstreken van de manische schilder, bewonder je nu als tiener de popart van Warhol en het levendige werk van Jean-Michel Basquiat.

Ik schrijf deze brief vooral omdat ik op deze reis niet je opdrin-

gerige gids wil zijn die op elke straathoek stilstaat en je verveelt met informatie waar je op dat moment niet op zit te wachten, en tegelijk wil ik je álles vertellen. Het papier is een geduldig oor. En schept misschien iets meer afstand tussen ons, zodat je óók je eigen reis maakt.

Vrees niet, jongen. Onze reis zal geen eindeloze pelgrimstocht worden langs de verschillende locaties waar Bruce Lee heeft gewoond en tegelijk weet ik zeker dat we verschillende plekken zullen vinden. Ik heb trouwens geen idee waar ik precies op hoop of wat ik verwacht. Je weet dat ik niet het type ben dat minutenlang naar een gebouw kan staren en ik vermoed dat ik ook niet ontroerd zal raken als ik ontdek dat we door de straten lopen die hij heeft afgeschuimd. Ik hoop gewoon wat kruimels te vinden van een man die op zijn levenspad bijzondere inzichten verwierf, inzichten waar ik mij als jonge jongen aan heb kunnen vasthouden. Zijn filosofie werd mijn filosofie. Zijn lessen werden mijn geboden. Bruce Lee was de sporter die ik wilde worden. Hij was de filosoof op wie ik grip probeerde te krijgen. Hij was de straatvechter die een vechtkunstenaar werd, de vechtkunstenaar die de vechtsport wereldwijd bekendmaakte, de sporter die innovatieve manieren bedacht om je lichaam nog beter te trainen en die nieuwe instrumenten uitvond; de uitvinder die een entertainer werd, de acteur die met de realistische martial arts-film een nieuw actiegenre schiep, de Aziat die Oost en West veroverde, de kungfu-god die wereldwijd miljoenen fans en bewonderaars kreeg, omdat ze in hem geloofden en wilden leren vechten zoals hij.

Ik denk dat ik elf of twaalf moet zijn geweest toen ik naar de bibliotheek ging. Nu was ik geen lid van de bibliotheek. Ik weet niet eens precies waarom ik geen lid was. Ik herinner me wel dat je oma altijd haar vaste antwoord klaar had: ‘Wat kost me dat? We kijken volgende week wel.’ Maar die week kwam nooit. Ik zal ongetwijfeld voor een schoolopdracht naar de bibliotheek zijn gegaan. Ik struinde tussen de gevulde kasten en vond een boek met

op de rug een deel van het prachtige gezicht van Muhammad Ali, die opa Leo afwisselend ‘Ali’ of ‘Clay’ noemde. Ik had op tv gezien hoe onaantastbaar hij was, hoe majestueus hij was, hoe groot hij was, maar nooit dacht ik dat ik over hem zou kunnen lezen in een boek. Dat klinkt nu merkwaardig, in een tijd waarin informatie voortdurend verspreid en gedeeld wordt, maar de wereld die toen verborgen ging tussen twee kaften leek, buiten de boeken die we op school lazen, vooral voor anderen bestemd. Boeken betekenden toen nog niets voor mij, en nu vond ik ineens een boek met Ali’s portret op het omslag.

In de gedigitaliseerde wereld waarin jij opgroeit en waarin culturen elkaar voortdurend inspireren moet het vreemd klinken wat ik nu schrijf, maar ik wist niet dat het kon: een boek waarin het draait om een bokser, een die net zo snel kon praten als dat hij stoten kon uitdelen. Een bokser die zichzelf ook een dichter noemde, weliswaar van behoorlijk infantiele rijmpjes, maar wel met profetische waarde, want in zijn verzen voorspelde hij wanneer hij zijn tegenstander de ring uit zou slaan, en vaak klopte het.

Ik was verbijsterd. Ik dacht dat het in boeken altijd om iets anders moest gaan. Ik dacht dat je niet over boksters kón lezen in een boek. En daar ging het voor mij eigenlijk al mis als ik over kunst nadacht: hoe komt het dat ik als kind dacht dat literatuur níet over een bokser mocht gaan? De Amerikaanse schrijver Amiri Baraka, die ik pas jaren later zou ontdekken, had gelijk toen hij schreef dat het Westen het woord ‘kunst’ nooit echt ten volle heeft begrepen. Wat hij precies schreef was:

‘The word “art” is something the West has never understood. Art is supposed to be a part of a community. Like, scholars are supposed to be a part of a community... Art is to decorate people’s houses, their skin, their clothes, to make them expand their minds, and it’s supposed to be right in the community, where they can have it when they want it.’

Natuurlijk had ik toegang tot boeken. Ik kon de bibliotheek binnengaan wanneer ik wilde, maar boeken waren geen vrienden, eerder vreemdelingen die je raar aankeken en die je moest proberen zo veel mogelijk te omzeilen. De leeslijst op de havo verruimde mijn geest niet, maar maakte de doorgang smaller, alsof er maar één manier was hoe je naar een boek kon kijken, en die werd je aangedragen door de docent. En nu vond ik ineens een boek over een beroemde bokser die in zijn eigen woorden vertelde waarom hij was gaan boksen en hoe hij opgroeide in Amerika, en welke wegen hij had bewandeld om een succesvol bokser te worden, ondanks het feit dat hij in een land opgroeide waar zwarten niet dezelfde rechten hadden als blanken. Ik kon het boek niet wegleggen. Dit boek begreep ik. Ik eigende het mij toe en stal het uit de bibliotheek. Thuis leerde ik van hem over de burgerrechtenbeweging, over Martin Luther King en Malcolm X en de Nation of Islam. Het leek of ik een geheim had ontdekt.

‘Een sportboek is natuurlijk géén literatuur,’ zei de docent. Of zoals ik het toen hoorde: ‘Je kunt niet zomaar elk boek grijpen, Alex, ik bepaal wat je kunt lezen. Je kunt niet zomaar een boek verheffen tot literatuur, omdat het jou toevallig aanspreekt.’

Ik had toen geen gevat antwoord, jongen, maar later heb ik regelmatig teruggedacht aan deze afwijzing. Het eerste boek dat ik ooit op eigen initiatief van begin tot eind had gelezen mocht niet rekenen op een warm onthaal. Wat mijn reactie had moeten zijn, in de geest van Baraka, was dat elk boek een deel van de gemeenschap is, dat literatuur daardoor net zo goed van mij is, en het mij een venster gaf tot een wereld die vertrouwd en nieuw tegelijk was. Het had mij verrijkt. Het was een boek dat ik *wilde* lezen. Het was van mij, het behoorde mij toe. Ik wilde uitleggen wat het met mij had gedaan. Ik begreep er niets van dat het niet op de lijst mocht. Toen ik volwassen was leerde ik dat het boek was geredigeerd door Toni Morrison, winnares van de Pulitzerprijs én de Nobelprijs voor de Literatuur.